

WSTĘP

W oddawanym do rąk Czytelników numerze drugim „Polish-Jewish Studies” prezentujemy kolejne ustalenia w dziedzinie relacji polsko-żydowskich i zakresie badań nad problematyką żydowską. Tom nawiązuje do koncepcji przyjętej w pierwszym numerze naszego czasopisma i składa się z działów: „Studia”, „Recenzje/Polemiki” oraz „Kronika”.

Drugi numer otwiera zamieszczony w dziale „Studia” artykuł Mateusza Pielki zatytułowany *Relacje syjonistów ze zwolennikami asymilacji żydowskiej na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku – zarys problematyki*. Artykuł dotyka kwestii rzadziej poruszanej ostatnio w Polsce, a mianowicie przeobrażeń zachodzących na żydowskiej scenie politycznej na ziemiach polskich pod wpływem rozwoju idei syjonistycznej.

Kolejny tekst, autorstwa Grzegorza Berendta („*Di erszte Dajczn*”. *Obraz okupacji lat 1915–1918 we wspomnieniach poleskich Żydów*), jest poświęcony obrazowi okupacji niemieckiej podczas I wojny światowej we wspomnieniach poleskich Żydów. Tereny te w dwudziestoleciu międzywojennym znalazły się w województwie poleskim. Grzegorz Berendt sięgnął po znane, ale jednocześnie mało zbadane ze względu na bariery językowe źródło, jakim są żydowskie księgi pamięci. Rzeczywistość niemieckiej okupacji widziana oczami miejscowych Żydów to niewątpliwie ważne zagadnienie badawcze. W antysemitycznej atmosferze czasów carskich i początków Wielkiej Wojny, Żydzi oczekiwali zmiany swojej sytuacji na lepsze, pokładając

nadzieję w mających nadejść wojskach niemieckich. Zdaniem Berendta jednak okupacja okazała się dla nich dużym rozczarowaniem zarówno pod względem politycznym, jak i gospodarczym (wyzysk, grabież etc.). Autor porusza również zagadnienie wpływu wydarzeń II wojny światowej na zakodowany w żydowskiej pamięci obraz Niemców z okresu I wojny światowej.

Mirosław Szumiło w artykule pt. *Żydzi w ruchu komunistycznym w II Rzeczypospolitej 1918–1938 – zarys problemu* dokonał podsumowania badań na temat żydowskich komunistów w międzywojennej Polsce, uzupełniając je o wyniki własnych dociekań naukowych nad zbiorowością 46 Żydów i osób żydowskiego pochodzenia należących do elity partii komunistycznej w Polsce.

Następne teksty, pióra Marka Jedynaka (*Żydzi w oddziałach partyzanckich w Okręgu Radomsko-Kieleckim Armii Krajowej*) i Piotra Gontarczyka (*Powstanie i działalność komunistycznego oddziału partyzanckiego Gwardii Ludowej „Lwy” w latach 1942–1943...*) przenoszą nas w okres II wojny światowej i działań partyzanckich różnych organizacji konspiracyjnych. O ile Marek Jedynak skupił się na omówieniu przyczyn braku żydowskiej obecności w oddziałach AK, o tyle Piotr Gontarczyk opisał jeden z żydowskich oddziałów partyzanckich, afiliowany przy Gwardii Ludowej. Na przykładzie działalności oddziału „Lwy” nakreślił postawy członków Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej. Uwzględnił również zagadnienie postrzegania oddziałów GL przez ludność miejscową.

Okupacyjnej rzeczywistości poświęcone są również teksty Damiana Sitkiewicza (*Żydzi w powiecie mińskim w okresie okupacji niemieckiej 1939–1944. Stan badań, postulaty badawcze, źródła*), Tomasza Domańskiego (*Konwersje Żydów na katolicyzm w Generalnym Gubernatorstwie na przykładzie diecezji kieleckiej*) oraz Romana Gieronina (*Zarys problematyki pomocy udzielanej Żydom podczas okupacji niemieckiej w aktach postępowań karnych wszczętych na podstawie dekretu PKWN z 31 sierpnia 1944 r. na obszarze powojennego województwa krakowskiego*). Ustalenia Damiana Sitkiewicza potwierdzają tezę, że wiele obszarów z wojennych dziejów Żydów (doświadczenie Holokaustu, ratownictwa, denuncjacji), w tym także w powiecie mińskim, wciąż jest niewystarczająco zbadanych i opisanych. Tomasz Domański poruszył rozpoznane w niewielkim stopniu zjawisko okupacyjnej zmiany wyznania Żydów, dochodząc do wniosku, że zjawisko konwersji cieszyło się marginalnym zainteresowaniem wśród Żydów na obszarze środkowej

i południowej części województwa kieleckiego (diecezja kielecka). Z kolei Roman Gieron wskazał na przydatność procesów wszczętych na mocy dekretu PKWN z 31 sierpnia 1944 r. do badań nad pomocą udzielaną Żydom przez ludność polską.

Część poświęconą studiom zamyka artykuł Pawła Wieczorka *Wojna o scenę. Losy żydowskiego teatru we Wrocławiu w latach 1949–1968*. Autor pokazał, że teatr służył nie tylko podtrzymywaniu żydowskiej kultury, ale też traktowany był jako miejsce spotkań, scalając wrocławską wspólnotę Żydów i zarazem integrując ją z większościowym otoczeniem. Proces ten został przerwany przez falę antyżydowskiej kampanii roku 1968.

Ważna część niniejszego numeru poświęcona jest recenzjom. W dziale tym znalazły się rozbudowane teksty polemiczne. Waldemar Grabowski dzieli się swoimi refleksjami na temat pracy Joshui D. Zimmermana (*Polskie Państwo Podziemne i Żydzi w czasie II wojny światowej*), natomiast Paweł Kornacki przeanalizował opisy pogromów w Grajewie i Szczuczynie z lata 1941 r., opisane przez Sarę Bender i Jeffreya Kopsteina. W recenzji badacz zwrócił uwagę na istnienie źródeł, których nie wykorzystali w swoich tekstach wspomniani autorzy, a które pozwalają inaczej ocenić analizowane wydarzenia w kontekście polsko-żydowskim. Radosław Józwiak z kolei zaprezentował *Garść refleksji na temat wspomnień Szragi Fajwela Bielawskiego, „Ostatni Żyd z Węgrowa” jako źródła do badań historii Zagłady i stosunków polsko-żydowskich w powiecie węgrowskim*. Jego ustalenia mogą okazać się ważnym przyczynkiem do badań nad wiarygodnością wspomnień Ocalałych. Z kolei Mateusz Kubicki zaprezentował i ocenił książkę Witolda Mędykowskiego *Macht Arbeit Frei? German Economic Policy and Forced Labor of Jews in the General Gouvernment, 1939–1943*, a Marcin Urynowicz poświęcił swój tekst ocenie publikacji *Intimate Violence. Anti-Jewish Pogroms on the Eve of the Holocaust*, autorstwa Jeffreya S. Kopsteina i Jasona Wittenberga. W ostatnim tekście recenzyjnym Magdalena Semczyszyn pochyliła się nad opracowaniem Martyzny Rusiniak-Karwat zatytułowanym *Nowe życie na zgliszczach. Bund w Polsce w latach 1944–1949*.

Tom zamykają artykuły sprawozdawcze autorstwa Tomasza Domańskiego, Doroty Budzińskiej i Aleksandry Bartnickiej zamieszczone w dziale „Kronika”.

Tomasz Domański
Alicja Gontarek